

Fővárosi Törvényszék Gazdasági Kollégium
4.G. 43.590/2014/5-I.

Kezben + d vel

ALKOTMÁNYBÍRÓSÁG	
Ügyszám: <i>111 / 1591 - 0 / 2014</i>	
Érkezett: 2014 SZEPT 18.	
Példány: <i>1</i>	Kezelőiroda:
Melléklet: <i>0</i> db	<i>du</i>

A Fővárosi Törvényszék előtt az [REDACTED] által képviselt [REDACTED] felperesnek – az [REDACTED] által képviselt Magyar Állam alperes ellen általános szerződési feltételek érvényességének megállapítása iránti indított perében a bíróság meghozta az alábbi

v é g z é s t :

A Fővárosi Törvényszék kezdeményezi az Alkotmánybíróságnál a Kúriának a pénzügyi intézmények fogyasztói kölcsönszerződéseire vonatkozó jogegységi határozatával kapcsolatos egyes kérdések rendezéséről szóló 2014. évi XXXVIII. tv.

elsődlegesen az 1.§ (1) és (3) bekezdése, 4.§ (1) és (2) bekezdése, 6.§-a, 7.§-15.§-ai és 19.§-a,

másodlagosan az 1.§ (1) és (3) bekezdése, 4.§ (1) és (2) bekezdése, 6.§-a, 7.§ (2) és (5) bekezdése, 7.§ (7) bekezdés a), d), e), g) és h) pontjai, 8.§ (1) bekezdés a) pontja, 8.§ (2) és (3) bekezdése, 9.§ (3) bekezdése, 10.§-a, 11.§ (1), (2) és (3) bekezdése, 12.§ (2) bekezdése, 13.§ (1) és (3) – (7) bekezdései, 14.§ (1) bekezdése, 15.§ (1), (4) – (6) bekezdései, valamint 19.§-a vonatkozásában

azok alaptörvény-ellenességének megállapítását és ez okból történő megsemmisítését, valamint az alaptörvény-ellenes jogszabályi rendelkezések jelen ügyben történő alkalmazásának kizárását.

A bíróság egyidejűleg jelen per tárgyalását az Alkotmánybíróság eljárásának befejezéséig felfüggeszti.

A végzés ellen nincs helye fellebbezésnek.

I n d o k o l á s :

I.

Az ügy alapjául szolgáló tényállás a következő:

A perben a felperes a Kúriának a pénzügyi intézmények fogyasztói kölcsönszerződéseire vonatkozó jogegységi határozatával kapcsolatos egyes kérdések rendezéséről szóló 2014. évi XXXVIII. törvény (a továbbiakban: Tv.) alapján annak megállapítására nyújtott be keresetet, hogy a Tv. 4.§ (1) bekezdésében felállított

vélelemmel szemben a felperes által alkalmazott, egyedileg meg nem tárgyalta, egyoldalú kamatemelést, költségemelést, díjemelést lehetővé tevő szerződéses kikötések tisztességesek és ezért érvényesek. A felperes a Tv. hatálya alá tartozó és általa alkalmazott általános szerződési feltételek és üzletszabályzatok vonatkozó rendelkezéseit tette a per tárgyává. Keresetlevelében a kereseti kérelem kapcsán részletesen kifejtette, hogy a Tv. 4.§ (1) bekezdése a) – g) pontjában írt elveknek mi okból és mennyiben felelnek meg az általa alkalmazott általános szerződési feltételek, és azt is, hogy álláspontjuk szerint ezek az elvek – figyelemmel a szerződési feltételek alkalmazása idején hatályos jogszabályi rendelkezésekre – valójában miként értendők, illetve esetenként miért rögzítenek olyan elvárásokat, amelyeknek való megfelelés esetén az adott általános szerződési feltétel a megalkotásakor hatályos jogszabályok alapján jogszabályba ütközőnek minősülne, és ez okból lenne semmis.

A felperes keresetlevelében arra vonatkozó indítványt is előterjesztett, hogy a bíróság a Tv. és a 2/2014. Polgári jogegységi határozat (továbbiakban: PJE határozat) alaptörvény-ellenessége okán kezdeményezze az Alkotmánybíróság eljárását.

A felperes kérelmében a Tv. 4.§ (1) bekezdése, valamint a 11.§-a vonatkozásában arra hivatkozott, hogy azok a visszamenőleges hatályú jogalkotás tilalmának megszegése folytán sértik az Alaptörvény B) cikkében foglalt jogállamiság és jogbiztonság elvét, valamint az Alaptörvény 26. cikk (1) bekezdésében biztosított bírói függetlenség biztosításának követelményét, míg a Tv. 7.§ (7) bekezdés a) pontja, valamint 10.§ (3) és (4) bekezdése sérti az Alaptörvény XXVIII. cikke szerinti tisztességes eljáráshoz való jogot. Fentiekkel összefüggésben hivatkozott a hitelnyújtók és adósok alapvető jogaira, valamint az Alaptörvény E) cikkének sérelmére is.

Az alperes a kereset elutasítását, úgyszintén a tárgyalás felfüggesztésére és Alkotmánybírósághoz fordulásra vonatkozó indítvány elutasítását kérte. Ennek indokai körében a felperes kérelmében foglaltakkal szemben - annak okait is kifejtve - előadta, hogy álláspontja szerint a Tv. megfelel a tisztességes eljárás elvének és nem sérti a bíróhoz való fordulás jogát, a Tv. által felállított vélelmek nem sértik a jogbiztonságot, az Európai Központi Bank véleményalkotási jogával összefüggésben a Tv. közjogilag nem érvénytelen, az Alaptörvény E) cikkének megsértésére történő hivatkozás szintén alaptalannak tekinthető. Álláspontja szerint a Tv. kapcsán biztosított a megfelelő felkészülési idő, a tisztességes eljáráshoz való jog nem sérül a tisztességtelenségnek a Tv. szerinti vizsgálata kapcsán, a Tv. nem sérti a bírói függetlenséget és a jogérvényesítést sem lehetetleníti el.

II.

A bíróság Alkotmánybírósághoz fordulásának jogszabályi alapja:

Az Alkotmánybíróságról szóló 2011. évi CLI. törvény (a továbbiakban: Abtv.) 25. §-a értelmében ha a bírónak az előtte folyamatban lévő egyedi ügy elbírálása során olyan jogszabályt kell alkalmazni, amelynek alaptörvény-ellenességét észleli, vagy

alaptörvény-ellenességét az Alkotmánybíróság már megállapította, - a bírósági eljárás felfüggesztése mellett - az Alaptörvény 24. cikk (2) bekezdés b) pontja alapján az Alkotmánybíróságnál kezdeményezi a jogszabály vagy jogszabályi rendelkezés alaptörvény-ellenességének megállapítását, illetve az alaptörvény-ellenes jogszabály alkalmazásának kizárását.

Az Alkotmánybíróság pedig Magyarország Alaptörvényének (a továbbiakban: Alaptörvény) 24. cikk (2) bekezdés b) pontja alapján bírói kezdeményezésre soron kívül, de legkésőbb kilencven napon belül felülvizsgálja az egyedi ügyben alkalmazandó jogszabálynak az Alaptörvénnyel való összhangját.

Az Abtv. 39.§ (3) bekezdése szerint az Alkotmánybíróság az alkalmazott jogkövetkezményeket az Alaptörvény és e törvény keretei között maga állapítja meg. A 41.§ (1) bekezdése szerint pedig ha az Alkotmánybíróság a 24. § vagy a 25-26. § szerinti eljárásában a hatályos jogszabály vagy jogszabályi rendelkezés-alaptörvény ellenességét megállapítja, a jogszabályt vagy jogszabályi rendelkezést teljesen vagy részben megsemmisíti.

A bírói kezdeményezés előterjesztése az egyedi ügyben eljáró bíró jogosultsága, abban nincs a peres felek kérelméhez kötve.

Az Alkotmánybíróság több ügyben is hangsúlyozta, hogy a bíró kizárólag az előtte folyamatban lévő ügyben ténylegesen alkalmazandó jogszabályi rendelkezések tekintetében kezdeményezhet normakontroll-eljárást [ld. pl. 3112/2013. AB határozat, 3153/2013. AB határozat], ahogyan azt is kifejtette már, hogy „az alkalmazandó norma megtámadásának a lehetőségét a bíró számára azért biztosítja a jogalkotó, hogy megakadályozható legyen, hogy a bíróság a döntését alaptörvény-ellenes norma alkalmazásával legyen kénytelen meghozni. Ennek megfelelően minden olyan anyagi jogi rendelkezés bírói kezdeményezés tárgya lehet, melytől a bíróság előtt fekvő egyedi ügy érdemi eldöntése függ, de olyan eljárási jogi normák is megtámadhatók, melyek ugyan nem közvetlenül az ügyet befejező bírósági döntés alapját képezik, de alkalmazásra kerülve a felek eljárási helyzetét lényegesen befolyásolják.” [3192/2014. (VII. 15.) AB határozat, [18] bekezdés].

Erre tekintettel a bíróság a fentiekben megjelölt jogszabályi rendelkezések vonatkozásában terjeszti elő indítványát, melyek anyagi jogi és eljárásjogi rendelkezéseket is tartalmaznak, ugyanakkor utal arra, hogy megítélése szerint a vizsgálni kért Tv.- nek vannak olyan egyéb rendelkezései is, melyek a bíróság által jelen peres eljárásban ugyan nem alkalmazandóak, és ezért jelen bírói kezdeményezés tárgyát nem képezhetik, de amelyek vonatkozásában szintén felmerül az alaptörvény-ellenesség kérdése (pl. elévülés kérdéskörének szabályozása, mely rendelkezések majd a Tv. rendelkezései szerint megejtendő elszámolások során, illetve azokkal kapcsolatban utóbb kezdeményezendő vagy esetleg már folyó fogyasztói kölcsönszerződésekkel kapcsolatos elszámolási perekben alkalmazandóak).

Bár a jelen indítványt előterjesztő Fővárosi Törvényszék első fokon eljáró bíróság, a bírósági eljárásban előterjeszthető jogorvoslat és rendkívüli jogorvoslat folytán a Tv.- nek a másodfokú és felülvizsgálati eljárás során alkalmazandó eljárási szabályai is a bíróság(ok) által jelen ügyben alkalmazandóak, ezért a bíróság nem csupán az elsőfokú eljárásra, de a jogorvoslati eljárásokra vonatkozó és általa alaptörvény-

ellenesnek vélt rendelkezések tekintetében is előterjeszti kérelmét jelen indítvány keretei között annak érdekében, hogy az Alkotmánybíróság ezen rendelkezések tekintetében is állást tudjon foglalni a jogalkotói beavatkozás alkotmányosságát illetően.

Megjegyzi továbbá a bíróság, hogy tekintettel arra, hogy a jogalkotó a jelen indítvány tárgyát képező Tv. megalkotásakor a Kúria 2/2014. számú PJE határozatában rögzített jogértelmezést emelte jogszabályi szintre (tette általánosan, mindenki által alkalmazandó jogi normává), az anyagi jogi rendelkezésekkel (főleg a Tv. 4.§ (1) bekezdésével) kapcsolatos, jelen indítványban megfogalmazandó alaptörvény-ellenességre vonatkozó aggályok (visszaható hatály tilalma, jogbiztonság, jogállamiság) ezen PJE határozat vonatkozásában is felmerülhetnek. Rögzíti azonban a bíróság, hogy jelen ügyben a PJE határozat nem alkalmazandó, mivel jelen ügyben a bíróságnak a Tv. rendelkezései szerint kell eljárnia, így az alább még részletesen kifejtendő indokok miatt a bíróság az előterjesztett kereseti kérelem vizsgálatát kizárólag a Tv. 4.§ (1) bekezdése szerinti vizsgálatnak vetheti alá, és ezen vizsgálat eredményéhez képest kell a keresetnek helytadó, avagy azt elutasító határozatot hoznia. A Tv. 4.§ (1) bekezdésének jelen indítvány alapján Alkotmánybíróság által megállapítható alaptörvény-ellenessége esetén pedig a per okafogyottá válik, a felperes által előterjesztett kereset alapján indult pernek nem lesz jogszabályi alapja, az előterjesztett kérelem értelmét veszti.

A bíróságokra nézve kötelező jogértelmezést tartalmazó 2/2014. számú PJE határozat alkotmánybírósági vizsgálata azon fogyasztó és pénzügyi intézmény közötti egyedi ügyekben (megállapítási vagy elszámolási perek) vagy esetleges közérdekű keresetek alapján induló perekben kezdeményezhető, amely perekben a bíróságnak valamely egyedileg meg nem tárgyalt vagy általános szerződési feltétel tisztességtelensége kérdésében kell állást foglalnia. Ezért a bíróság jelen indítványában a PJE határozat vizsgálatára vonatkozó kérelmet nem terjesztett elő.

III.

A bíróság Alkotmánybírósághoz fordulásának általános indokai:

A bíróság a perbeli kereseti kérelmek elbírálása során a Tv. 11.§-ának (1) bekezdése szerint „kizárólag azt vizsgálja, hogy a pénzügyi intézmény által tisztességesnek tartott szerződéses kikötés a 4.§-ának (1) bekezdése szerint tisztességes-e”. A Tv. alkalmazott szófordulatára tekintettel a Tv. 4.§ (1) bekezdése nem csak a bíróság vizsgálati jogosultságának körét határolja be, de egyúttal vizsgálati kötelezettséget is teremt a bíróság számára az adott körben. A Tv. a keresettel érintett kérdés elbírálása tekintetében - figyelemmel a Tv. 1.§-ának (1) bekezdésére - a 2004. május 1. napja és a Tv. hatályba lépése napja között kötött szerződések tekintetében kizárja az ezen időszakban (az adott szerződések létrejöttkor) hatályos jogszabályok rendelkezéseinek a figyelembe vételét, illetve – figyelemmel a későbbiekben ezzel összefüggésben még részletesen kifejtendő körülményekre – ezektől eltérően rendelkezik.

A bíróság keresetet elutasító ítélete, illetve pert megszüntető végzése - a bíróság Tv. alapján tárgyalt ügyekben (így a perbeli ügyben is) hozott vagy hozandó keresetet elutasító ítélete, illetve pert megszüntető végzése a Tv. 1.§-ának (1), (6) és (7) bekezdésére, valamint 4.§-ának (2) bekezdésére tekintettel, az 1.§ (2) bekezdés szerinti kivételekkel, mindazon szerződésekre kihat, amelyeket a Tv. 1.§-ának (1) bekezdése szerinti időtartamban kötöttek, még akkor is, ha időközben e szerződés teljesítés vagy bármely más ok folytán megszűnt. Kihat továbbá a bíróság ítélete azokra a Polgári Törvénykönyvről szóló 1959. évi IV. törvény (régis Ptk.) szabályai alapján már elévült, de a Tv. hatálya alá tartozó szerződésekből eredő követelésekre is, amelyek vonatkozásában az elévülésre vonatkozó szabályok értelmezésére a Törvény 1.§-ának (6) és (7) bekezdése szerinti speciális szabály alkalmazandó. Az első- és másodfokon, valamint a felülvizsgálati eljárás során eljáró bíróságoknak a felperesek keresetéről a Törvény 7-15.§-ai szerint, a Pp. szabályaitól több és lényeges pontokon eltérő, soron kívüli, gyorsított eljárásban kell határoznia.

A bíróság a jelen ügyben alkalmazandó Tv. több rendelkezése vonatkozásában is észlelt alaptörvény-ellenességet, az alaptörvény ellenesség megítélésére, ebben a kérdésben való állásfoglalásra azonban kizárólag az Alkotmánybíróság rendelkezik hatáskörrel.

A Tv. az általános rendelkezéseket tartalmazó 1.§-t megelőzően az alábbiakat tartalmazza: „A Kúria 2/2014. számú PJE határozatból származó egyes követelmények érvényre juttatása, valamint a további intézkedések előkészítése érdekében az Országgyűlés a következő törvényt alkotja: ...”.

Az ezen (preambulum-szerű) rendelkezéshez fűzött – a Tv. egészének céljait, megalkotásának szempontjait részletező, létének legitimálását célzó, magyarázó – miniszteri indokolás értelmében a PJE határozat a Kúria Ptk.-ban foglalt tisztességtelenség fogalmára vonatkozó jogértelmezése, „*amely kizárólag a bíróság számára kötelező, azonban az abban kifejtett jogelvek általános jellegük révén a jogviszonyok széles körét érintik*”. Ezen elvek közvetlen érvényre jutása érdekében emeli a törvény ezen elveket jogszabályi szintre és teszi a Kúria jogértelmezését általános érvényűvé, mindenki számára kötelezővé, „*nem mond ki új anyagi jogi szabályokat, ..., csupán a Kúria jogértelmezését kodifikálja*”. A miniszteri indokolás szerint mindez „*lehetővé teszi, hogy a fogyasztók széles tömegei számára elkerülhetővé váljon az időigényes és költséges perindítás, ami a bírósági szervezetet is túlterhelné*”.

Ehhez képest „a bírósági szervezetet túlterhelő” tömeges perindítás már megtörtént (a jogszabály megalkotásakor már mintegy két éve tart: a Fővárosi Törvényszék lajstromadatai szerint a törvény hatályba lépésekor csak ezen a bíróságon nagyságrendileg 2300, a törvény hatálya alá tartozó és a törvény hatálybalépését követően a Tv. 16.§-a alapján felfüggesztett elsőfokú szakban lévő per volt folyamatban), és a jogszabály kihirdetését követően sem szüntek meg a fogyasztók újabb pereket indítani (a Fővárosi Törvényszék lajstromadatai szerint csak ezen a bíróságon a Tv. kihirdetését követően, az azóta eltelt közel két hónapban nagyságrendileg 360-370 új keresetet nyújtottak be a fogyasztók), valamint a Tv.

rendelkezéseire tekintettel felfüggesztett perek egy részében is keresetmódosításokat nyújtanak be a felperesek (illetve bizonyos képviselőjükben eljáró ügyvédek) annak érdekében, hogy a jogvitát kivonják a törvény hatálya alól, a tárgyalás felfüggesztésének alapjául szolgáló, a Tv. 16.§-a szerinti felfüggesztési okot megszüntessék és a perek tovább folyjanak.

A miniszteri indokolás szerint továbbá „a törvény a Kúria 2/2014. PJE határozatából fakadó jogkövetkezmények során figyelemmel volt az európai jog előírásaira, mindenekelőtt a fogyasztókkal kötött szerződésekben alkalmazott tisztességtelen feltételekről szóló 93/13/EGK irányelv rendelkezéseire”, továbbá figyelembe vette „az irányelv értelmezésére jogosult Európai Bíróság gyakorlatát, mindenekelőtt a C-618/10. számú Banco Espanol-ügyben, valamint a C-26/13. számú Kásler-ügyben hozott határozatokban kifejtett elveket”. Rögzíti, hogy „ a törvény az Európai Bíróság gyakorlata alapján arra törekszik, hogy a tisztességtelen feltételek kiküszöbölésével a megkötött szerződéseket fenntartsa. Ezt kívánja meg a polgári jog egyik általános elve, a pacta sunt servanda elve is. A törvény a fennálló szerződések tartalmát csak annyiban módosítja, hogy az érintett szerződések a tisztességtelen kikötések hiányában ne váljanak teljesíthetlenné. Ez ugyanis a teljes szerződés semmisségét eredményezné, amely az adósok érdekében is ellentétes lenne. A törvény ezért a részleges érvénytelenség körében határoz meg olyan kógens rendelkezéseket, amelyek a tisztességtelen szerződéses kikötések helyett a szerződések részévé válnak.”

A jogalkotó által követni szándékozott uniós jog, a hivatkozott irányelv értelmében a bíróság és a jogalkotó sem módosíthatja a fennálló szerződéseket a tisztességtelenség jogkövetkezményeinek levonása körében. Ezt a bíróságok számára a hatályos magyar jog sem teszi lehetővé. A tisztességtelenség egyetlen jogkövetkezménye, hogy a tisztességtelen szerződési feltétel a szerződésből mintegy „kihullik”, annak nem képezi részét, vagyis a szerződés a tisztességtelen rész nélkül marad továbbra is érvényben, amennyiben – a hazai szabályozás szerint – annak hiányában a szerződés teljesíthető, vagyis részleges érvénytelenséget jelent főszabály szerint. Amennyiben a tisztességtelen szerződési feltétel hiányában a szerződés nem teljesíthető, úgy az egész szerződés érvénytelen. Annak megítélésében lehet, illetve kell csak az irányadó jogszabályi rendelkezésekre figyelemmel lenni, hogy a tisztességtelenség okán kieső szerződési feltétel hiányában a szerződés teljesíthető-e, vagyis, hogy a kieső rendelkezést kitölti-e valamely olyan diszpozitív törvényi rendelkezés, amely az adott kérdést – a felek erre irányuló eltérő rendelkezése hiányában – rendez. Amennyiben ilyen jogszabályi rendelkezés van, úgy természetesen annak figyelembe vételével kell a szerződés teljesíthetőségének kérdését megítélni annak eldöntéséhez, hogy az adott tisztességtelenség a szerződés részleges, avagy teljes érvénytelenségét eredményezi-e. Mivel pedig az érvénytelenség a szerződés megkötésétől fennáll, a szerződés megkötése idején egyébként hatályos jogszabályi rendelkezéseknek van fenti kérdés megítélése szempontjából jelentősége. Egy utóbb – a tisztességtelen szerződési feltétel helyén támadt új betöltésének céljával – megalkotott jogszabály (mint az indítvánnyal érintett Tv. is) azonban ténylegesen a szerződés módosítását jelentené, amely a felek önrendelkezési jogával ellentétes, illetve legfeljebb a bíróság általi szerződésmódosítás lehetőségéhez hasonlóan a jövőre nézve alkalmazható. Erre utal a

később még kifejtendők szerint az Alkotmánybíróság is a 8/2014 (III.20.) határozatában.

A miniszteri indokolás a fentieken felül hivatkozik még az Alkotmánybíróság 8/2014. (III. 20.) AB határozatának [90] és [91] pontjában foglaltakra az alábbiak szerint:

„5. A törvény figyelembe vette az Alkotmánybíróság 8/2014. (III. 20.) AB határozatában megfogalmazott követelményeket is. Az AB határozat Indokolás [90] pontja szerint a tartós jogviszonyok jogszabállyal történő alakítására a clausula rebus sic stantibus tételének alkalmazásával kerülhet sor. Eszerint a jogalkotó - akárcsak a bíróság - akkor jogosult a fennálló és tartós szerződési jogviszonyokat módosítani, ha a szerződéskötést követően beállott valamely körülmény folytán a szerződés változatlan tartalommal történő fenntartása valamelyik fél lényeges jogos érdekét sérti, a körülményváltozás nem volt ésszerűen előrelátható, továbbá, ha az túlmegy a normális változás kockázatán. A jogszabályi beavatkozásnak pedig további feltétele, hogy a lényeges körülményváltozás társadalmi méretű legyen, vagyis a szerződések nagy tömegét érintse.

A deviza alapú hitel-, kölcsön- és pénzügyi lízingszerződések több évig fennálló, tartós jogviszonyok. Esetükben sor kerülhetne bírósági szerződésmódosításra, így fennáll a lehetősége a jogszabállyal történő szerződésmódosításnak is. Ezek a szerződések a társadalom széles rétegeit érintik, hiszen még mindig több mint 500.000 ilyen típusú szerződés létezik. Az is egyértelmű, hogy a 2008 után kibontakozó nemzetközi pénzügyi és gazdasági válság hatására ezeknél a szerződéseknél a szerződéskötéskor fennálló körülmények utóbb bekövetkezett megváltozása az adósok tömegeinek lényeges jogos érdekét sértette. Ezek a körülményváltozások nem voltak ésszerűen előreláthatóak és jelentős mértékben túlmentek a normális változások kockázatán. A beavatkozás alkotmányosságát egyértelműen alátámasztja, hogy annak tartalma megegyezik a hatályos jog Kúria általi értelmezésével.

A 8/2014. (III. 20.) AB határozat Indokolás [91] pontja az alkotmányos követelményeket azzal egészíti ki, hogy a törvényi úton történő szerződésmódosításnak is, amennyire lehet, mindegyik fél méltányos érdekeit figyelembe kell vennie, vagyis az ilyen szerződésmódosításnak is érdekegyensúlyra kell törekednie a megváltozott körülmények mellett. A törvény ezt az alkotmányos elvárást olyan módon kívánja kielégíteni, hogy jogorvoslati lehetőséget biztosít a pénzügyi intézmények számára az egyoldalú szerződésmódosítást lehetővé tevő szerződéses rendelkezéseik tisztességtelenségének megállapításához kapcsolódóan. A törvény ezzel összefüggésben egy megdönthető vélelmet állít fel az egyoldalú szerződésmódosítások tisztességtelensége mellett, ezzel szemben azonban lehetővé teszi a pénzügyi intézmények számára az ellenbizonyítást. Erre ugyanakkor - összhangban a törvény fő célkitűzéseivel - egy gyors, rövid határidőkhöz kötött eljárásban kerülhet sor.”

A bíróság általi szerződésmódosítás azonban - szemben a Tv.-ben rögzített visszaható hatályú jogalkotással és annak indokolásában rögzítettekkel - kizárólag a szerződés „jövőre nézve”, pontosabban az igény érvényesítője által a szerződés bíróság általi

módosítása iránt előterjesztett kereseti kérelem benyújtásának időpontjától teszi lehetővé a szerződés bíróság általi módosítását. Ez volt a korábban hatályos régi Ptk. 241.§-a kapcsán kialakult bírói gyakorlat, és a 2014. március 15-től hatályos Ptk. 6:192.§ rendelkezése pedig a korábban kialakult gyakorlatot törvényi szintre emelve kifejezetten ennek megfelelően rendelkezik.

A Ptk. 6:192.§ (1) bekezdés szerint bármelyik fél a szerződés bírósági úton való módosítását kérheti, ha a felek közötti tartós jogviszonyban a szerződés megkötését követően előállott körülmény következtében a szerződés változatlan feltételek melletti teljesítése lényeges jogi érdekét sértené, és

- a) a körülmények megváltozásának lehetősége a szerződés megkötésének időpontjában nem volt előrelátható;
- b) a körülmények megváltozását nem ő idézte elő; és
- c) a körülmények változása nem tartozik rendes üzleti kockázata körébe.

A (2) bekezdés szerint pedig a bíróság a szerződést az általa meghatározott időponttól, legkorábban a szerződésmódosításra irányuló igény bíróság előtti érvényesítésének időpontjától kezdődően úgy módosíthatja, hogy a körülmények megváltozása miatt egyik fél lényeges jogi érdeke se sérüljön.

Mivel a 2/2014. PJE határozat megismétli a 2/2012. sz. PK véleményben foglaltakat, mely PK vélemény hangsúlyosan (az abban foglaltak szerint) az akkor (2012-ben) hatályos jogszabályi rendelkezések alapján született, a 2012. évi jogszabályi környezet alapján kidolgozott elveket tartalmaz a tisztességesség/tisztességtelenség körében, nem szolgálhat alapul a 2004-2011. évi szerződési feltételek megítéléséhez, tehát a Kúria 2012-es jogértelmezésének való megfelelés nem igazolhatja még formálisan sem a 2004. évi szerződésekbe történő 2014. évi jogalkotói beavatkozás alkotmányosságát. Mindezekon túl pedig a miniszteri indokolásból kitűnően a jogalkotó a Tv.-nyel érintett szerződéses jogviszonyok tekintetében maga is a 2008 után kibontakozó nemzetközi pénzügyi és gazdasági válság hatásaira utal olyan körülményként, mint ami a felek számára előre nem volt látható, és amely adósok tömegeinek lényeges érdekét sértve az eredeti szerződési egyensúlyt megbontotta, a jogalkotói beavatkozást indokoltta tette. Ehhez képest is érthetetlen, hogy az egyensúly helyreállítása érdekében miért 2004. május 1-től kíván a jogalkotó a Tv.-nyel érintett jogviszonyokba beavatkozni.

Végül a jogalkotó azon megoldásával szemben, hogy a „mindkét fél méltányos érdekeinek” figyelembe vételére a fogyasztói kölcsönszerződésekben pénzügyi szervezetek részére egyoldalú szerződésmódosítás lehetőségét biztosító szerződési feltétel tisztességtelensége melletti vélelmet állít fel, de azzal szemben „jogorvoslati lehetőséget” biztosít azáltal, hogy azt megdönthető vélelemként szabályozza, kérdésként merül fel az is, hogy a felállított vélelem – a később még kifejtendők szerint – valójában mennyiben megdönthető, jelent-e tényleges jogorvoslatot a pénzügyi intézmények számára, és további kérdés, hogy egyáltalán miért van szükség jogorvoslati lehetőségre, ha egyszer nincs új jog alkotása csak a meglévő jogintézmény bírói gyakorlatának kodifikálása történt meg.

A törvény indoklásában kifejtett és meghatározott jogalkotói céllal a bíróság is egyetért, a gazdasági válság hatására a Tv.-nyel érintett szerződéseknél a fogyasztók nagy tömegeit érintő, akár jogalkotói beavatkozást is igénylő probléma alakult ki. A szerződésmódosítást megalapozó jelentős körülményváltozások 2008. őszétől következtek be. Ezt követően a jogalkotó egy alkalommal már élt is a beavatkozás lehetőségével akkor, amikor lehetővé tette a rögzített árfolyamon történő végtörlesztést, a jelen indítvány tárgyát képező Tv. megalkotásával pedig – a további beavatkozás szükségességét felismerve – újabb beavatkozást eszközölt. A mára kialakult gazdasági, társadalmi és szociális körülmények a bíróság megítélése szerint is indokolhatják a jogalkotói beavatkozást a hivatkozott jogviszonyokba, arra azonban csak az alkotmányos elvárásoknak megfelelően, az AB hivatkozott határozatában kifejtettek szerint kerülhet sor.

A 8/2014. (III. 20.) AB határozat [90] pontjában a jogalkotó által a miniszteri indoklásban hivatkozottakon kívül az is rögzítésre került, hogy *„a rendkívüli változást előidéző esetekben a törvények lehetővé teszik, hogy az egyes egyedi jogviszonyokba a bíróság beavatkozzék és módosítsa, a megváltozott körülményekhez igazítsa a tartós, hosszú lejáratú szerződések eredeti tartalmát. Kimondta az Alkotmánybíróság továbbá azt is, hogy ha a társadalmi méretű változások a szerződések nagy tömegét érintik, indokolt - és alkotmányosan nem kifogásolható -, hogy a jogviszonyok megváltoztatására, módosítására a törvényhozás dolgozzon ki általános megoldást.”* Erre tekintettel határozta meg az Alkotmánybíróság a jogalkotó által a miniszteri indoklásban is hivatkozott módon a jogalkotó általi beavatkozás lehetőségének alkotmányos feltételeit. Az Alkotmánybíróság azonban a beavatkozás módját nem határozta meg, hanem ugyancsak a 8/2014. (III. 20.) AB határozat [90] pontjában rögzítette, hogy *„A törvényhozó feladata meghatározni és egyúttal felelőssége eldönteni, hogy melyek azok a területek, amelyeken a beavatkozás már jogalkotási követelmény. Azt pedig, hogy a beavatkozás feltételei alkotmányosan fennállnak-e, köteles bizonyítani. Vita esetén viszont az Alkotmánybíróság jogosult a beavatkozás alkotmányosságát eldönteni, ugyanúgy, ahogy a konkrét, egyes szerződésekben a Ptk. 241. §-a alapján esetenként a bíróság jár el és a feltételek fennállása esetén módosítja a szerződések tartalmát.”*

Az Alkotmánybíróság a 8/2014. (III. 20.) AB határozat [91] pontjában a következőket is rögzítette:

*„Az Alkotmánybíróság szerint az Abh.-ban kifejtett elvek nem azt jelentik, hogy a Ptk. válna alkotmányos mércévé a szerződésekbe való állami beavatkozás megítélésénél, hanem csak azt, hogy a jogbiztonság követelményei, a szerződéses szabadság, a megkötött szerződés teljesítésébe vetett bizalom akkor érvényesülnek, ha az egyedi szerződések bírói úton való módosítása feltételeitől a jogalkotó a szerződések tömegének módosításakor nem térhet el. A magánjogi tartós jogviszonyok jogszabállyal történő alakítására a *clausula rebus sic stantibus* tételének alkalmazásával kerülhet sor. A bírói szerződésmódosítás a magánfelek eltérő érdekeinek új egyensúlyba hozására alkalmas eszköz az eset összes körülményeinek mérlegelésével. A törvényi úton történő szerződésmódosításnak is,*

amennyire lehet, mindegyik fél méltányos érdekeit figyelembe kell vennie, vagyis az ilyen szerződésmódosításnak is érdekegyensúlyra kell törekednie a megváltozott körülmények mellett.

A jogalkotó által választott konkrét jogi megoldás (a Tv. megalkotása) azonban a bíróság megítélése szerint nem az Alkotmánybíróság iránymutatása szerint történt, sérült többek között az AB határozatban is hivatkozott jogbiztonság, szerződéses szabadság és a megkötött szerződésekbe vetett bizalom elve, amely a bíróság álláspontja szerint a Tv. több, bíróság által alkalmazandó rendelkezése vonatkozásában azok Alaptörvény-ellenességét eredményezte.

A Tv.-ben felállított vélelem alapvető problémája, hogy a vélelem főszabály szerint (apaság vélelme talán kivétel, mert ott egy anyagi jogi kérdést rendez a vélelem) egy bizonyítási eszköz, illetve valamely körülmény bizonyítását az igény érvényesítője részére megkönnyítő eszköz (szemben a Pp. 164.§ (1) bekezdésében írt főszabállyal, megfordítja a bizonyítási terhet), nem anyagi jogi jogintézmények (a perbeli esetben az érvénytelenség – szerződési feltétel tisztességtelensége) mikénti megítélése tekintetében ad iránymutatást. Ezt igazolja, hogy a Pp. 3. § (5) bekezdése szerint: „Ha törvény másként nem rendelkezik, a bíróság a polgári perben alakszerű bizonyítási szabályokhoz, a bizonyítás meghatározott módjához vagy meghatározott bizonyítási eszközök alkalmazásához nincs kötve, szabadon felhasználhatja a felek előadásait, valamint felhasználhat minden egyéb bizonyítékot, amely a tényállás felderítésére alkalmas. E rendelkezések nem érintik a törvényes vélelmeket, ideértve azokat a jogszabályokat is, amelyek szerint valamely körülményt az ellenkező bizonyításáig valónak kell tekinteni.”, tehát a vélelmeket a polgári eljárásjog a bizonyítás kérdéskörében kezeli, azok jellegüket tekintve eljárásjogi „jogintézmények”, valamely anyagi jogi kérdés megítéléséhez, az irányadó normatív tényállás valamely elemének bizonyításához nyújtanak segítséget az igényt érvényesítő számára, amely tényállási elem vélelemmel alátámasztott fennállását az ellenérdekű fél bizonyíthatja.

Fentiekhez képest – már a Tv. megalkotásakor is – kivételnek tekinthető a tisztességtelenség kérdésköre: a Ptk. 6:102. § (1) bekezdése rögzíti az irányadó törvényi tényállást, és egyéb bekezdései pedig a vizsgálat különböző szempontjait, de vélelmet a jogalkotó nem a törvényi tényállás valamely eleme vonatkozásában, hanem a Ptk. 6:104.§ (2) bekezdésében (az uniós jog implementálásaként, az annak való megfelelés érdekében) arra vonatkozóan állít fel, hogy milyen tartalmú szerződési feltételek vonatkozásában kell a tisztességtelenséget vélelmezni (a (1) bekezdésben pedig nem is vélelmet, hanem kötelező jogszabályi előírást rögzít arra, hogy mi az, ami bírói mérlegelés nélkül, eleve tisztességtelenségnek minősül). A hivatkozott vélelmek tehát nem valamely tényállási elem bizonyítását, hanem az érvénytelenségi oknak magának (tisztességtelenség) a fennállását igazolják az igény érvényesítője számára. Mindez nem változtat azonban azon, hogy a relatív semmisségi okként szabályozott tisztességtelenség megállapítása iránti igényt a fogyasztónak kell érvényesítenie, és nem változtat azon sem, hogy a vélelemmel érintett, ott meghatározott tartalmú szerződési feltételek tisztességtelenségét továbbra is a Ptk.-ban meghatározott definíció, illetve egyéb szempontok figyelembe vétele mellett kell megállapítani,

vagyis az ellenkezőjének bizonyítására köteles alperes (a szerződési feltétel alkalmazója) úgy tudja a vélelmet megdönteni, ha a Ptk.-ban írtak alapján bizonyítja, hogy az adott feltétel annak ellenére, hogy a vélelem annak tisztességtelensége mellett szól, mégsem tisztességtelen, azaz nem bontja meg a szerződéses egyensúlyt, vagy ugyan megbontja, de jogszabály szövegével azonosan határozták meg, ezért tisztességtelensége nem is vizsgálható, stb.

Fentiekhez képest a Tv. mellett, hogy a Tv. hatálya alá tartozó szerződésekben az egyoldalú szerződésmódosítást lehetővé tevő általános vagy egyedileg meg nem tárgyalt szerződési feltételek tisztességtelensége vonatkozásában formailag vélelmet állít fel, valójában – a Tv-ben felállított – olyan új jogintézményről van szó, amely az ugyanezen Tv-ben megalkotott speciális eljárás és az annak kapcsán rögzített speciális eljárási határidők folytán a Tv. hatálybalépését követően nem vélelmet, hanem a per megindításától, illetve annak sorsától függően jogi tényt jelent.

A Tv. 4.§ (1) bekezdésében rögzített rendelkezés tehát egy kétarcú jogintézmény: egyszerre vélelem és a jogalkotó által megteremtett jogi tény. Kettősségét mutatja az is, hogy tartalmában megkettőzi a tisztességtelenség fogalmát, mivel nem csupán azt rögzíti, hogy az adott tartalmú szerződési feltétel tisztességtelennek minősül vagy azt tisztességtelennek kell tekinteni az ellenkező bizonyításáig, azaz vélelmezni kell annak tisztességtelenségét (egyezően az uniós joggal harmonizáló 18/1999. Korm.rend., majd a Ptk. 6:104.§-ban felállított rendszerével és terminológiájával), hanem a vélelem rögzítését követően annak indokaként a) – g) pontokban a vélelem hatálya alá tartozó szerződési feltételek vonatkozásában – a konkrét szerződési feltételek és azok kontextusának ismerete nélkül – olyan nemleges állításokat tesz (rögzít nyelvtani értelemben és a per megindításának hiányában vagy annak elvesztése, megszüntetése esetére tényként), melyek a Tv. 11. §-ában foglalt rendelkezésekre tekintettel a régi Ptk. 209.§ (1) bekezdésében, majd Ptk. 6:102.§ (1) bekezdésében rögzített definíciótól független új definíciót ad a tisztességtelenségnek az egyoldalú szerződésmódosítást, kamat-, költség- és díjmelést a pénzügyi intézmények számára lehetővé tevő szerződési feltételek vonatkozásában a fogyasztói kölcsönszerződések esetében.

A Tv. hatálya alá tartozó szerződési feltételt tehát a jogalkotó tisztességtelennek minősíti, és határidő meghatározásával lehetőséget biztosít a szerződés alkalmazójának, valójában a határidő jogvesztő jellegénél fogva „kötelezi” őt, hogy amennyiben a törvényi vélelemmel nem ért egyet és nem akarja, hogy a vélelem jogi tényné váljon, úgy ő indítson pert a felállított vélelem megdöntése végett, az érintett szerződési feltétel tisztességességének megállapítása iránt. A vélelem azonban definitív jellegű, hiszen a tisztességtelenséget nem a jogintézményre vonatkozó általános (rég Ptk. 209.§, Ptk. 6:102.§) és speciális (18/1999. Korm. rend., Ptk. 6:104.§) szabályok szerint kell a bíróságnak megítélnie, hanem a Tv. meghatározza azt is, hogy milyen szempontoknak való megfelelés esetén állapíthatja meg a bíróság azt, hogy az adott szerződési feltétel tisztességes. A vizsgálat szempontjai tehát nem a Ptk. szerinti szempontok, és a bizonyítás lefolytatásának keretei is a speciális, Tv.-ben írt határidők miatt eltérnek az általános szabályoktól, ezáltal szükségképpen leszűkítik a

bíróságnak a vizsgálati lehetőségeit, és a felek (leginkább a szerződési feltételt alkalmazó és a vélelemmel szemben perindításra kényszerülő felperes) eljárási jogait is korlátozzák, leszűkítve a tisztességes eljáráshoz való jog egyes részjogosítványainak (pl. fegyverek egyenlősége, méltányos határidők, stb.) érvényesülését.

A tisztességes eljáráshoz való jog ilyen jellegű korlátozása azonban a bíróság megítélése szerint nem felel meg az Alaptörvény I. cikk (3) bekezdésébe foglalt és az Alkotmánybíróság gyakorlatában kimunkált szükségességi-arányossági tesztnek, mivel az itt kialakított szabályozás és az ahhoz rendelt speciális eljárási szabályok a jogalkotó által elérni kívánt cél megvalósításához nem voltak feltétlenül szükségesek. A kialakult speciális társadalmi, gazdasági, szociális helyzet, mely a jogalkotó megítélése szerint a megkötött szerződésekbe való jogalkotói beavatkozást szükségessé tette, a már meglévő jogi szabályozás alapján is orvosolható lett volna a fogyasztók által indított perek tömeges megindításának és az ezzel előidézett anomáliáknak, valamint a perek megindításához vezető széles társadalmi problémának az észlelését követően, például közérdekű keresetek indításával, amely keresetek benyújtására a kijelölt fogyasztóvédelmi szervezeteken kívül az ügyészség is jogosult, illetve a tisztességtelenség körében vélelmeket felállító, a törvény megalkotásának idején hatályos Ptk. 6:104.§ (2) bekezdésének módosításával, az ott rögzített vélelmek körének bővítésével. Ezen megoldás esetén is a szerződési feltétel alkalmazója lett volna köteles a vélelemmel szemben bizonyítani az alkalmazott feltétel tisztességességét, azonban a tisztességesség/tisztességtelenség mércéje és vizsgálati kerete továbbra is a Ptk. szabályozása lett volna.

Fentiek miatt a bíróság elsősorban a visszaható hatályú jogalkotást megvalósító és normavilágosság elvét sértő 1.§ (1) bekezdését és a normavilágosság elvét sértő (3) bekezdését, a vélelmet és érvénytelenségi okot meghatározó Tv. 4.§ (1) és (2) bekezdését, az azzal szembeni perindítás lehetőségét rögzítő 6.§-át, és a szükségtelenül megalkotott eljárás speciális szabályait tartalmazó 7-15. §-át a maga egészében, valamint a hatályba léptető 19.§-t kéri alaptörvény-ellenesnek megállapítani a későbbiekben részletesen is kifejtett érvekre tekintettel.

A bíróság úgy ítélte meg, hogy a Tv. rendelkezéseinek alkotmányossága tekintetében az Alkotmánybíróság által előre vetített vita kialakult. Ezt egyértelműen igazolják a jelen perben a felperesek és az alperes által előterjesztett, az alkalmazandó Tv. alkotmányosságát érintő érvek, úgyszintén a pénzügyintézetek sajtóban napvilágot látott nyilatkozatai. A bíróságnak a fogyasztók által indított ügyekben tett nyilatkozatai alapján hivatalos tudomása van arról, hogy a fogyasztók, de legalábbis azok egy része körében szintén vitatott ez a jogalkotói megoldás, annak alkotmányossága. Mindezek – a bíróság alkotmányossági aggályain túl – szintén indokolják, hogy a kérdésben az Alkotmánybíróság állást foglaljon, mielőtt a bíróság az adott Tv. alapján akár eljárásjogi alapon, akár az ügy érdemében határozatot hozna.

Összegezve: a bíróság megítélése szerint a jogalkotó két különböző jogintézményt kevert a Tv. megalkotása során, nevezetesen a körülményváltozásokra tekintettel

lehetséges szerződésmódosítást (jövőre nézve /ill. körülményváltozástól kezdődően/ a szerződés rendelkezéseinek módosítása), valamint a fogyasztóvédelmi célokat megvalósító érvénytelenségi okra (tiszte ségtelenség) és annak jogkövetkezményeire vonatkozó törvényi szabályozást (amely érvénytelenség és annak jogkövetkezménye szintén a szerződéskötés kor - ÁSZF alkalmazása esetén ennek megfelelően az ÁSZF alkalmazási időszakában - fennálló jogszabályi környezethez képest íté lhető meg, illetve vonható le). A jogalkotó szerződésmódosításként definiál (ennek alkotmányos alapját igyekszik megteremteni, illetve igazolni) egy szerződés érvénytelenségi kérdést, és az érvénytelenség jogkövetkezményeit is igyekszik további jogalkotással elrendezni, ráadásul olyan szerződések tekintetében, amelyek korábban keletkeztek. Azáltal, hogy a jogalkotó a Tv. hatályát a Tv. hatálybalépését megelőzően kötött szerződésekre vonatkozóan határozza meg (az csak korábban keletkezett – és részben még élő, részben már megszűnt jogviszonyokat érint) a szabályozás egésze összességében valóban „szerződésmódosítást” jelent, bár nem a klasszikus értelemben, nem a létező szerződés valamely rendelkezésének átírásával, vagy valamely a szerződésben korábban nem rendezett jogosultság vagy kötelezettség megteremtésével. A visszaható hatály annál is inkább igazoltnak látszik, mivel nem csupán élő szerződések, de már megszűnt szerződések is „módosításra” kerülnek, és a még élő, tartós jogviszonyok kapcsán is a „módosítás” nem csupán a jövőre nézve, de a Tv. hatálybalépését megelőző időszakra is vonatkozik.

IV.

Részletes jogi indokolás:

A bíróság az alkotmánybírósági indítvány részletes indokait az Alaptörvény - bíróság megítélése szerint - megsérteni vélt rendelkezései, a megsértett alkotmányos alapjogok, jogok, jogelvek sorrendjében haladva az alábbiak szerint fejti ki.

A - Jogállamiság, jogbiztonság:

A bíróság megítélése szerint a Tv. 1.§ (1) és (3) bekezdése, 4.§ (1) és (2) bekezdése, és 19. § (1) és (2) bekezdése sérti az Alaptörvény B) cikkének (1) bekezdését, amely szerint Magyarország független, demokratikus jogállam.

Az Alkotmánybíróság az Alaptörvény hatályba lépését követően több esetben hivatkozott korábbi gyakorlatára, és ilyen hivatkozásra sor került már az Alaptörvény B) cikk (1) bekezdésének értelmezése során is [ld. pld. 8/2014 (III. 20.) AB határozat, [92] bekezdés], ezért az Alkotmánybíróság jogállamisággal kapcsolatos és az Alaptörvény hatálybalépését megelőző időszakban kidolgozott követelményrendszere az Alaptörvény B) cikk (1) bekezdésének értelmezése során is irányadó.

A jogállamiság egyik elengedhetetlen alkotórésze, ismérve, a jogállamisággal szembeni egyik alapvető követelmény a jogbiztonság, melynek fennállása nélkül nem lehet jogállamról beszélni. A jogbiztonság követelménye – az Alkotmánybíróság

11/1992 (III.5.) AB határozatában részletesen kifejtett értelmezés szerint – a jogalkotótól azt várja el, hogy a jog egésze, egyes részterületei és egyes szabályai is világosak, egyértelműek, hatásukat tekintve kiszámíthatóak és a norma címzettjei számára előre láthatóak legyenek.

A jogbiztonság a kiszámíthatóság, előre láthatóság okán megköveteli többek között a szerzett jogok védelmét, a teljesedésbe ment, vagy egyébként véglegesen lezárt jogviszonyok érintetlenül hagyását, illetve a múltban keletkezett, tartós jogviszonyok megváltoztathatóságának alkotmányos szabályokkal való korlátozását. Mindezekkel összefüggésben a jogállamisággal szemben alapvető elvárás a visszamenőleges hatályú jogalkotás tilalma, mint a jogállamiságból fakadó lényegi követelmény.

A visszamenőleges hatályú jogalkotás tilalmát – az Alaptörvényben rögzített jogokkal összhangban - a jogalkotásról szóló 2010. évi CXXX törvény (továbbiakban: Jat.) 2. § (2) bekezdése kifejezetten rögzíti, de a 2.§ egyéb bekezdései rögzítik a jogállamisággal kapcsolatban az Alkotmánybíróság által korábban kidolgozott és a jogalkotóval szemben támasztott egyéb elvárásokat is. Mindezt akként, hogy a Jat. maga deklarálja az I. fejezetét megelőzően, a törvény címét követően, hogy annak megalkotására egyebek mellett a jogállamiság követelményeinek a jogalkotás során történő magas szintű érvényesítése érdekében is került sor. Fentiek előrebocsátását követően a Jat. a jogalkotás alapvető követelményeit rögzítő fejezetben a 2.§ (1) bekezdése szerint úgy rendelkezik, hogy a jogszabálynak a címzettek számára egyértelműen értelmezhető szabályozási tartalommal kell rendelkeznie, a (2) bekezdés pedig rögzíti, hogy jogszabály a hatálybalépését megelőző időre nem állapíthat meg kötelezettséget, kötelezettséget nem tehet terhesebbé, valamint nem vonhat el vagy korlátozhat jogot, és nem nyilváníthat valamely magatartást jogellenessé. A Jat. 2.§ (3) bekezdése rögzíti továbbá, hogy a jogszabály hatálybalépésének időpontját úgy kell megállapítani, hogy elegendő idő álljon rendelkezésre a jogszabály alkalmazására való felkészülésre. Végül a (4) bekezdés előírja, hogy a jogszabályok megalkotásakor biztosítani kell, hogy a jogszabály a) megfeleljen az Alaptörvényből eredő tartalmi és formai követelményeknek, b) illeszkedjen a jogrendszer egységébe, c) megfeleljen a nemzetközi jogból és az európai uniós jogból eredő kötelezettségeknek és d) megfeleljen a jogalkotás szakmai követelményeinek.

Az Alkotmánybíróság gyakorlata alapján **a visszamenőleges hatályú jogalkotás tilalmának a megsértése** az Alaptörvény B) cikk (1) bekezdésében garantált jogállamiság részét képező jogbiztonság sérelmét jelenti, mivel annak sérelme egyben alkotmányi alapelvbe, illetve rendelkezésbe is ütközik [34/1991. (VI. 15.) AB határozat].

Ilyen esetben az alaptörvény-ellenesség megállapítása nem igényel további mérlegelést: ha a jogszabály a hatályba lépését megelőző időre hátrányosan változtatja meg egy magánjogi jogalany jogi helyzetét, az a jogállamiság sérelmét jelenti, minden további mérlegelés nélkül.

Az Alkotmánybíróság gyakorlata szerint emellett valamely jogszabály akkor is a visszaható hatályú jogalkotás tilalmába ütközőnek minősül, ha a jogszabály a jövőre nézve állapít meg kötelezettséget, de rendelkezéseit a jogszabály hatálybalépése előtt

létrejött jogviszonyokra is alkalmazni kell [57/1994. (XI. 17.) AB határozat]. Ilyen esetben azonban nem automatikus az alaptörvény-ellenesség. Ahogyan arra az Alkotmánybíróság a 32/1991. (VI. 6.) AB határozatában rámutatott, különösen a hosszú évekig fennálló szerződési jogviszonyokra a jelentős gazdasági – esetleg politikai –, pénzügyi és egyéb társadalmi változások nyilvánvalóan számottevő hatást, lényegi befolyást gyakorolnak. A szerződéskötéskor előre nem látott körülmények ugyanis lényegesen megváltoztathatják a szerződő felek helyzetét, a jogok és kötelezettségek arányát, és valamelyikük számára rendkívül terhessé vagy egyenesen lehetetlenné tehetik a szerződés változatlan tartalommal történő fenntartását, illetőleg a szerződés teljesítését [32/1991. (VI. 6.) AB határozat]. Az itt hivatkozott körülményekre tekintettel a jogalkotói beavatkozás jelen esetben akár alkotmányos is lehetne, azonban a beavatkozást igénylő körülményváltozások bekövetkeztének időpontjára tekintettel – ahogyan ezt a bíróság a fentiekben már kifejtette, és amelyre a Tv. indokolása a fentebb idézettek szerint maga is utal – legfeljebb 2008. őszétől indokolt a szerződésmódosítás. A Tv. azonban nem pusztán szerződést módosít, és nem is a fogyasztók helyzetét kritikus mértékben elnehezítő szerződési rendelkezésekhez (árfolyam kockázat fogyasztók általi viselése, fizetési kötelezettségeik árfolyamváltozásnak való kitettsége) nyúl hozzá, hanem a kamat-, költség- és díjemelést lehetővé tevő, a fizetési terhek elnehezülését arányaiban nagyságrendekkel kisebb mértékben okozó szerződési feltételekre vonatkozó érvénytelenségi okot alakítja akként, hogy a jogi szabályozásban már meglévő relatív semmisségi okot abszolút semmisségi oknak tekintve törvényi vélelmet állít fel visszaható hatállyal. A jogállamiság alkotmányos alapelveinek részét képező jogbiztonság elvének sérelmét nem annulálja az, hogy ez a felállított vélelem formailag megdönthető, mivel felmerül annak a problémája, hogy ténylegesen megdönthető-e ez a vélelem a Tv. által felállított eljárási keretek között a később még kifejtendőkre tekintettel.

A Tv. 1.§ (1) bekezdése határozza meg a Tv. tárgyi hatályát, azonban nem csupán azt rögzíti, hogy milyen típusú szerződés (fogyasztói hitel- vagy kölcsön-, és pénzügyi lízingszerződés) milyen tartalmú szerződési feltételei tartoznak a törvény hatálya alá, hanem a törvény hatálya alá tartozó szerződések vonatkozásában a szerződések keletkezési időpontjára vonatkozó időbeli korlátot is rögzít, amelynek értelmében a Tv. hatálya alá kizárólag a törvény hatálybalépését megelőzően kötött szerződések meghatározott feltételei tartoznak. Ezzel önmagában megvalósul a visszaható hatályú jogalkotás.

A Tv. 4. § (1) bekezdése alaptörvény-ellenességének a megítélésénél döntő jelentőségű az a kérdés, hogy Tv. hatályba lépését megelőzően tisztességtelennek minősült-e a fogyasztói kölcsönszerződésekben az egyoldalú szerződésmódosításra (kamat-, költség- és díjemelésre) jogot biztosító kikötés. Ha ugyanis nem, vagyis a vonatkozó kikötés tisztességesnek minősült, akkor a Tv. 4. § (1) bekezdése közvetlenül, a hatályba lépését megelőző időre lényegesen megváltoztatta a fogyasztói kölcsönszerződések egy lényeges tartalmi elemét, és ezzel egyértelműen megsértette a visszamenőleges hatályú jogalkotás alaptörvényi tilalmát.

Fenti kérdés megválaszolásához rögzíteni szükséges, hogy egészen 2014. március 14-ig a régi Ptk., azt követően pedig – és jelenleg is – a Ptk. rendezi a szerződési feltételek tisztességtelenségének kérdését általában és a fogyasztói szerződések vonatkozásában is, tisztázva és rögzítve a definíciós kérdéseket, a tisztességtelenség megállapításának, illetve a kérdés vizsgálatának szempontjait, a tisztességtelenség megállapítása iránti igény egyedi ügyben, illetve közérdekű kereset formájában történő érvényesítésének lehetőségét.

A régi Ptk. és a jelenleg hatályos Ptk. is lényegileg egyezően rögzítette, hogy tisztességtelen az az általános szerződési feltétel, amely a szerződésből eredő jogokat és kötelezettségeket a jóhiszeműség és tisztesség követelményének megsértésével egyoldalúan és indokolatlanul a szerződési feltétel alkalmazójával szerződő fél hátrányára állapítja meg (rég Ptk. 209.§ (1) bek., Ptk. 6:102.§ (1) bek.), valamint azt is, hogy az általános szerződési feltétel tisztességtelen voltának megállapításakor vizsgálni kell a szerződéskötéskor fennálló minden olyan körülményt, amely a szerződés megkötésére vezetett, a kikötött szolgáltatás rendeltetését, továbbá az érintett feltételnek a szerződés más feltételeivel vagy más szerződésekkel való kapcsolatát (rég Ptk. 209.§ (2) bek., Ptk. 6:102.§ (2) bek.).

Egyezően rögzíti a régi és a jelenleg hatályos Ptk. azt is, hogy a tisztességtelen általános szerződési feltételekre vonatkozó rendelkezések nem alkalmazhatók a főszolgáltatást megállapító vagy a szolgáltatás és az ellenszolgáltatás arányát meghatározó szerződési kikötésekre/feltételekre, ha azok világosak és érthetőek (rég Ptk. 209.§ (5) bek., Ptk. 6:102.§ (3) bek.).

A régi Ptk. 209. § (6) bekezdése (korábban 209. § (5) bekezdése) értelmében nem minősülhet tisztességtelennek a szerződési feltétel, ha azt jogszabály állapítja meg, vagy jogszabály előírásának megfelelően határozzák meg. Ugyanezt a szabályt tartalmazza az új Ptk. 6:102. § (4) bekezdése is azzal az eltéréssel, hogy a „minősülhet” szó helyett a „minősül” szót használja.

A régi Ptk. utóbb hatályos 209.§ (4) bekezdése szerint az általános szerződési feltétel és a fogyasztói szerződésben egyedileg meg nem tárgyalt feltétel tisztességtelenségét önmagában az is megalapozza, ha a feltétel nem világos vagy nem érthető, míg a Ptk.6:103.§ (2) bekezdése szerint fogyasztó és vállalkozás közötti szerződésben az általános szerződési feltétel és a vállalkozás által előre meghatározott és egyedileg meg nem tárgyalt szerződési feltétel tisztességtelen voltát önmagában az is megalapozza, ha a feltétel nem egyértelmű.

Mind a régi, mind a jelenleg hatályos Ptk. az általános szerződési feltétel tisztességtelenségét szerződés érvénytelenségi okként szabályozza, mégpedig akként, hogy főszabály szerint megtámadhatóságot, míg a fogyasztói szerződések esetén a szerződési feltétel tisztességtelensége semmisséget jelent 2006. március 1-jétől, amely ún. relatív semmisségi ok, arra csak a fogyasztó érdekében lehet hivatkozni (rég Ptk. 209/A.§, Ptk. 6:102.§ (5) bek. és 6:103.§ (3) bek.).

A részleges érvénytelenségre vonatkozó szabályok körében a régi Ptk. 239.§ (2) bekezdése és a Ptk. 6:114.§ (2) bekezdése – az uniós szabályokkal és a vonatkozó irányelv rendelkezéseivel összhangban – egyaránt akként rendelkezik, hogy a fogyasztói szerződés részbeni érvénytelenség esetén csak akkor dől meg, ha a szerződés az érvénytelen rész nélkül nem teljesíthető.

Fentiekén felül a régi Ptk. 209.§ (3) bekezdésben írt utalásnak megfelelően 2014. március 14-ig a fogyasztóval kötött szerződésben tisztességtelennek minősülő feltételekről szóló 18/1999. (II. 5.) Korm. rend. rögzítette 1.§-ának a)- j) pontjában példálózó felsorolás keretében a fogyasztói szerződésben tisztességtelennek minősülő szerződési feltételek meghatározását, míg (2) bekezdésében a fogyasztói szerződésben az ellenkező bizonyításáig tisztességtelennek tekintendő szerződési feltételeket, ezzel megdönthető vélelmeket felállítva az itt a) – j) pont alatt részletezett szerződési feltételek tisztességtelensége mellett. Ezen szabályozást a 2014. március 15-től és jelenleg is hatályos új Ptk. átvette és a 6:104.§-ában azonos tartalommal rögzíti.

A Tv. már hivatkozott 11. § (1) bekezdése szerint jelen eljárásban a bíróság kizárólag azt vizsgálja, hogy a pénzügyi intézmény által tisztességesnek tartott szerződéses kikötés a 4. § (1) bekezdése szerint tisztességes-e. A bíróság által jelen eljárásban alkalmazandó Tv. 4. § (1) bekezdése a „kizárólag” szóra tekintettel nem ad lehetőséget a bíróság számára, hogy a szerződési feltétel tisztességességének avagy tisztességtelenségének megítélésekor az adott szerződési feltételben történő megállapodás (szerződéskötés) idején hatályos jogszabályi környezet rendelkezéseire tekintettel bírálja el a bíróság a kérdést, vagyis olyan szempontokat kér számon kötelező jelleggel a feltétel tisztességességének megállapíthatóságához a vizsgálat tárgyát képező szerződési feltételen, amely szempontoknak megfelelés a szerződéskötés idején nem volt jogszabályban rögzítve. Egyidejűleg kizárja, hogy a tisztességesség megítélése során a bíróság mindazokat a szempontokat figyelembe vegye, amelyeket a Tv. hatálybalépése előtt ugyanennek a vizsgálatnak a során értékelnie kellett. Mindezek alapján a bíróság megítélése szerint egyértelműen megállapítható, hogy adott esetben a bíróságnak a Tv. szerint eljárva - a 4.§ (1) bekezdésének és 11.§ (1) bekezdésének a rendelkezései szerint – tisztességtelennek kell minősítenie egy olyan, a Tv. hatálybalépése előtt alkalmazott szerződési feltételt, amely a Tv. rendelkezéseinek hiányában az egyéb (Ptk.-ban rögzített) vizsgálati szempontokra is tekintettel nem biztos, hogy tisztességtelennek minősült volna. Amennyiben pedig ez így van, úgy jelen Tv. megalkotásával a jogbiztonság sérelmét jelenő visszaható hatályú jogalkotás történt.

A jogalkotó az általa eddig is alkalmazott tisztességtelenség fogalmát a Tv. hatálya alá tartozó szerződési feltételek vonatkozásában a tisztességtelenség törvényi definícióján túlmutató olyan normatív tartalommal töltötte meg (ha csak vélelem formájában is), amely normatív tartalommal a törvény korábban nem rendelkezett. A jogalkotónak természetesen lehetősége van a különböző normatív definíciókat fejleszteni, alakítani, de az új tartalmak a visszaható hatályú jogalkotás tilalmára tekintettel alkotmányosan csak a jogalkotási termék hatályba lépését követően alkalmazhatók. A jelen esetben azonban a Tv. 4.§ (1) bekezdésében rögzített új normatív tartalmat a Tv. 11.§ (1) bekezdése és 1§ (1) bekezdése alapján a Tv. hatályba lépése előtt keletkezett jogviszonyokra és a Tv. hatálybalépése előtti időszakra kihatóan kell alkalmazni, ami a jogbiztonság, és ezáltal a jogállamiság sérelmét jelenti.

A Tv. visszamenőleges hatálya a polgári jogi semmisség természetéből következik, ami a szerződés szándékolt létrejöttének időpontjától beáll. Azzal, hogy a Tv. 4. § (1)

bekezdése új jogszabályi semmisségi kritériumokat állít hosszú ideje hatályban lévő szerződéses rendelkezések tekintetében, valójában a szerződéskötés időpontjára visszamenő hatállyal, jogalkotói hatalmánál fogva alakító módon megváltoztatja a felek szerződéses viszonyait.

Fentiekre tekintettel a Tv. tárgyi hatályát meghatározó 1.§ (1) bekezdése, továbbá a tisztességtelenség vélelmét felállító 4. § (1) és a semmisséget kimondó (2) bekezdése ellentétes a már lezárt jogviszonyok, valamint a még le nem zárt jogviszonyok múltbeli tényállási elemei tekintetében az Alaptörvény B) cikk (1) bekezdésében garantált jogállamiság elvéből eredő visszamenőleges hatályú jogalkotás tilalmával.

Szintén a jogállamiság elvének részét képező jogbiztonság követelményét sérti a fentiekben már hivatkozottak szerint az, ha a jogszabály rendelkezései nem világosak, nem egyértelműek, és ezzel összefüggésben hatásukat tekintve nem kiszámíthatóak és a norma címzettjei számára nem előre láthatóak (**normavilágosság elve**).

A bíróságban ezzel összefüggő alkotmányossági aggályt ébresztett a Tv. 1.§-ának (1) és (3) bekezdése, valamint 8. § (1) bekezdése és 19. §-a.

A Tv. 1.§-ának fentiekben már – más összefüggésben – tárgyalt (1) bekezdése a magyarázónak, értelmezőnek szánt második mondatában („E törvény alkalmazásában fogyasztói kölcsönszerződésnek minősül a pénzügyi intézmény és a fogyasztó között létrejött deviza alapú (devizában nyilvántartott vagy devizában nyújtott és forintban törlesztett) vagy forint alapú hitel- vagy kölcsönszerződés, pénzügyi lízingszerződés, ha annak részévé a 3. § (1) bekezdése vagy a 4. § (1) bekezdése szerinti kikötést is tartalmazó általános szerződési feltétel vagy egyedileg meg nem tárgyalt szerződési feltétel vált.”) olyan fogalmat is rögzít, melynek pontos meghatározását a jogszabály nem adja meg, illetve a megadott meghatározás további (ellentétes következtetésekre is lehetőséget nyújtó) értelmezési kérdéseket vet fel. Nem világos, hogy mely szerződési konstrukciók minősülnek a törvény hatálya alá tartozó deviza alapú szerződéseeknek, mivel a jogalkotó által zárójelbe tett magyarázat ebben a tekintetben nem nyújt egyértelmű eligazítást. Egyrészt a kölcsönszerződések három jellemzője került megemlítésre, melyek közül az első és a második a „vagy”, míg a második és a harmadik az „és” szóval lett összekapcsolva, minden további központosítás nélkül, ráadásul úgy, hogy az egyik a kölcsön nyilvántartására, a másik a nyújtására, a harmadik pedig a törlesztésére vonatkozó jellemzőt rögzít. Másrészt pedig ezen fogalmak önmagukban is értelmezési problémát vetnek fel, mivel például nem egyértelmű, hogy a kölcsön devizában történő nyújtása a pénzügyi intézmény által nyújtani vállalt kölcsönösszeg szerződésben történt meghatározásának pénznemétől, avagy ezen összeg folyósítására vonatkozó kötelezettségvállalás mibenlététől függ. Tipikus ugyanis, hogy a szerződésben devizában kerül meghatározásra a kölcsön összege, de a pénzügyi intézmény azt forintban vállalja folyósítani, azaz az adósnak kifizetni, átadni. Kérdés, hogy ilyen esetben a kifizetés (folyósítás) pénznemére tekintettel forintban nyújtott, vagy a megállapodott és devizában meghatározott kölcsönösszegre tekintettel devizában nyújtott kölcsönről van-e szó. Ugyanígy értelmezési problémát vet fel, hogy mit jelent a forintban való

törlesztés: ennek megítélésénél vajon a törlesztő részlet forintban történő meghatározását (és kifizetését), vagy az akár devizában meghatározott törlesztő részlet forintban való kiegyenlítését kell érteni. Ezen definíciós problémáktól eltekintve sem világos azonban (az egyes jellemzőket összekötő szavakra tekintettel), hogy deviza alapúnak akkor minősül a szerződés, ha a kölcsön akár devizában nyilvántartott és forintban törlesztett, akár devizában nyújtott és forintban törlesztett, avagy akkor, ha a kölcsön akár devizában nyilvántartott (függetlenül a nyújtás és a törlesztés pénznemétől), akár devizában nyújtott és forintban törlesztett (függetlenül a nyilvántartás pénznemétől). Ezen értelmezési kérdésnek ugyanakkor alapvető jelentősége van abból a szempontból, hogy egyáltalán mely szerződések szerződési feltételei tartoznak a törvény hatálya alá.

Ugyancsak problémás az „egyedileg meg nem tárgyaltság” definíció részévé tétele, mivel a jogalkotó által a Tv.-nyel megteremtett speciális pertípusban a per alanyainak személyére is tekintettel nyilvánvalóan nincs lehetősége vizsgálni a megkötött szerződések egyedileg megtárgyaltságát, ugyanakkor az egyedileg megtárgyalt feltétel esetén a szerződés akkor sem tartozik a Tv. hatálya alá, ha az egyedileg megtárgyalt feltételt egyébként az általános szerződési feltételek tartalmazzák.

A bíróság megítélése szerint mindezek az anomáliák a normavilágosság elvének sérelmén keresztül sértik a jogállamiság elvét.

A bíróság megítélése szerint ugyancsak problémás a Tv. 1.§-ának személyi hatályt rögzítő (3) bekezdése, mely arról rendelkezik, hogy mely pénzügyi intézményt terhelnek, illetve illetnek az e törvényben meghatározott kötelezettségek és jogosultságok. A hivatkozott rendelkezés szövege az alábbi:

„Az e törvény hatálybalépése napján fennálló fogyasztói kölcsönszerződés esetén az e törvényben meghatározott kötelezettségek és jogosultságok azt a pénzügyi intézményt terhelik, illetve illetik, amely e törvény hatálybalépésének napján a fogyasztói kölcsönszerződésből eredő követelések jogosultja. Ha e törvény hatálybalépése napján a fogyasztói kölcsönszerződésből eredő követelések nem pénzügyi intézményt illetnek meg, az e törvényben meghatározott kötelezettségek és jogosultságok azt a pénzügyi intézményt terhelik, illetve illetik, amelytől a követelést a nem pénzügyi intézmény megszerezte. Ha a fogyasztói kölcsönszerződés e törvény hatálybalépésének napja előtt megszűnt, akkor a kötelezettségek és a jogosultságok azt a pénzügyi intézményt terhelik, illetve illetik, amely a szerződés megszűnésekor a követelés jogosultja volt. Ha a szerződés megszűnésekor a követelés jogosultja nem pénzügyi intézmény volt, az e törvényben meghatározott kötelezettségek és jogosultságok azt a pénzügyi intézményt terhelik, illetve illetik, amelytől a követelést a nem pénzügyi intézmény megszerezte.”

Az itt írtak alapján nem állapítható meg, hogy ki jogosult a perindításra abban az esetben, ha a Tv. tárgyi hatálya alá tartozó szerződésből eredő követelés jogosultja a Tv. hatálybalépésekor nem pénzügyi intézmény, és a követelés jogosultja a követelést olyan pénzügyi intézménytől szerezte, amely a követelés átruházását követően, de a Tv. hatálybalépésének időpontját megelőzően jogutód nélkül megszűnt.

Utal arra a bíróság, hogy a Tv. alapján megindított perben (ahogy minden más perben is) a bíróság hivatalból vizsgálja a felperes keresetőségi jogát, amely a Tv. 1.§ (3)

bekezdésben foglaltakra tekintettel attól függően áll fenn, hogy a törvény hatálya alá tartozó szerződés(ek)ből eredő követeléseknek ki a jogosultja, az pénzügyi intézménye, illetve ha nem pénzügyi intézmény, akkor melyik pénzügyi intézménytől szerezte a követelést. Előfordulhat olyan eset is, hogy ugyanazon általános szerződési feltételek alapján kötött szerződésekből eredő követeléseknek a Tv. hatálybalépésekor több jogosultja is van, vagy a követelések egy részének egyik, míg a követelések más részének másik pénzügyi intézmény a jogosultja. Ilyen esetben ugyanazon általános szerződési feltétel peresítésére többen is jogosultak lehetnek. A perlési jogosultság (kereshetőségi jog) igazolásához azonban az egyedi szerződésekből eredő követelések átszállásának vizsgálata lenne szükséges, mely egyedi szerződések vizsgálatára a bíróságnak a Tv. alapján indult perekben nincs lehetősége.

A kifejtettekre tekintettel a bíróság megítélése szerint a Tv. 1.§ (3) bekezdése is sérti a normavilágosság elvét, arra tekintettel a jogbiztonságot és így az Alaptörvény B. cikkének (1) bekezdésében rögzített jogállamiság elvét.

A Tv. 19.§-a rendelkezik a törvény hatályba lépéséről az alábbiak szerint:

„19. § (1) Ez a törvény - a (2) bekezdésben foglalt eltéréssel - a kihirdetését követő napon lép hatályba.

(2) Az 1-18. § a kihirdetést követő 8. napon lép hatályba.”

Ez a rendelkezés bár nyelvtanilag egyértelmű, mégis értelemzavaró, mivel a záró rendelkezések kivételével a Tv. valamennyi rendelkezését az (1) bekezdésben írt főszabálytól elérően, kivételként megjelölve egy eltérő (hét nappal későbbi) időpontban lépteti hatályba, aminek semmilyen érthető magyarázata nem látszik megállapíthatónak. A 19.§ (2) bekezdésében foglaltakra tekintettel további jogszabály értelmezési problémák merülnek fel a Tv. perindítási határidőt megállapító 8.§ (1) bekezdésével kapcsolatban, mivel ezek a jogvesztő határidők (az a) pont esetében kifejezetten rövid határidő) „e törvény hatálybalépését követő” napokban meghatározott határidők, ahol különös érdek fűződik ahhoz, hogy a kezdőnap egyértelműen megállapítható legyen. „Ez a törvény” a Tv. 19.§ (1) bekezdése szerint a kihirdetését követő napon lép hatályba, ugyanakkor a perindítási határidőket rögzítő 8.§ (1) bekezdése, mint „törvény” vagy „e törvény” (törvényi rendelkezés, jogszabályhely) a Tv. 19.§ (2) bekezdése szerint csak a Tv. kihirdetését követő 8. napon lép hatályba. Mindezek alapján nem világos, hogy a Tv. 8.§ (1) bekezdésében megállapított jogvesztő perindítási határidő dátumszerűen mely napon jár le, ami nagyfokú jogbizonytalanságot okoz.

A bíróság tehát a normavilágosság elvének sérelmére tekintettel ugyancsak az Alaptörvény B) cikk (1) bekezdésében rögzített jogállamiság sérelmében álló alaptörvény-ellenességet észlelt az általa jelen eljárásban alkalmazandó Tv. 1.§ (1) és (3) bekezdése, 8.§ (1) bekezdés a) pontja és 19.§ (1) és (2) bekezdése vonatkozásában.

Végül a Tv. 19.§ (1) és (2) bekezdése vonatkozásában a bíróság **a kellő felkészülési idő hiánya** miatt is a jogbiztonság és ennek folytán a jogállamiság sérelmét észlelte az alábbiak szerint.

Az Alkotmánybíróság számos döntésében az Alaptörvényből eredő követelményként határozta meg, hogy jogszabály hatálybalépése kapcsán a jogalkotónak biztosítania kell az új rendelkezések alkalmazásához szükséges felkészülési időt. A jogalkotó szerveket terheli a felelősség, hogy a hatálybalépés időpontját úgy kell meghatározniuk, hogy kellő idő maradjon a jogszabály szövegének megismerésére, a jogalkalmazó szervek számára a jogszabály alkalmazására való felkészüléshez, a jogszabállyal érintett szervek és személyek számára annak eldöntéséhez, hogy miként alkalmazkodjanak a jogszabály rendelkezéseire [28/1992 (IV.30.) AB határozat].

A kellő idő meghatározása és biztosítása a jogalkotó mérlegelésének és döntésének függvénye, általános jelleggel nem lehet meghatározni, ezt minden egyes jogszabály megalkotásánál a jogszabályba foglalt rendelkezések jellegének, mennyiségének, valamint a jogszabály végrehajtására (önkéntes követésre) való felkészülést befolyásoló egyéb tényezők alapulvételével, esetleg kell vizsgálni [51/2010 (IV.28.) AB határozat].

A jogszabály alkalmazására való felkészülést szolgáló időtartam kirívó, a jobbiztonságot súlyosan veszélyeztető vagy sértő elmaradása, illetve hiánya esetén alkotmányellenesség állapítható meg [7/1992 (I.30.) AB határozat].

Az Alkotmánybíróság eddigi gyakorlata alapján akkor állapította meg a felkészülési idő hiánya miatt az alkotmányellenességet, ha a jogszabály szerzett jogot korlátozott, vagy a korábbihoz képest úgy állapított meg hátrányosabb rendelkezést, illetőleg oly módon hátrított fokozott kockázatot a címzettekre, hogy a megismerés és a felkészülés lehetőségének hiánya sérelmet okozott az érintettek számára, akadályozta a jogalkalmazót a jogszabály alkalmazásában [51/2010 (IV.28.) AB határozat].

A jogalkotási termékek hatálybalépése kapcsán megfogalmazott, Alkotmánybíróság által fentiek szerint kidolgozott elvárás, bár nem az Alaptörvényben, de a Jat. 2. § (3) bekezdésében törvényi szinten is megfogalmazásra került. Eszerint *„a jogszabály hatálybalépésének időpontját úgy kell megállapítani, hogy elegendő idő álljon rendelkezésre a jogszabály alkalmazására való felkészülésre.”*

A Tv. 19.§-ának és 8.§ (1) bekezdésének együttes – és a fentiek szerint bizonytalan – értelmezésétől függően a Tv. hatálybalépésének időpontja 1 vagy 8 napot biztosít a címzettek, jogalkalmazók számára a felkészülésre, illetve annak eldöntésére, hogy miként kívánnak a Tv.-ben foglaltakhoz alkalmazkodni. A perindításra megszabott határidő azonban nem számítható hozzá a törvényre való felkészülési időhöz, az már az alkalmazás időszaka. Ebben a hatálybalépést követő első 30 napos határidőben már több teendője van a Tv. címzettjeinek a Tv.-ben foglaltak végrehajtása érdekében. Az 1 vagy 8 napos felkészülési határidő minden más szemponttól függetlenül irreálisan rövid felkészülési határidő, de tekintettel arra, hogy a Tv. címzettjeit, a pénzügyi intézményeket a rájuk háruló előre nem tervezett nagy számú szerződést érintő elszámolási kötelezettség terheli a Tv. alapján, valamint váratlanul olyan helyzetbe kerültek, hogy perindítás tekintetében kényszerülnek gyakorlatilag azonnali döntést hozni úgy, hogy a Tv. rendelkezéseinek rájuk nézve vélhetően – bár a törvény hatályba lépésekor még nem ismert – hátrányos anyagi következményei lesznek, egyértelműen megállapíthatónak látszik, hogy a rövid hatálybalépési határidő olyan módon valósult meg, hogy a felkészülés lehetőségének hiánya az

érintettek számára sérelmet okoz. Mindezek miatt a Tv. 19.§ (1) és (2) bekezdése a felkészülési idő rövidege okán is alaptörvény-ellenes.

Fentiekén túl a jogbiztonság elvének sérelméhez tartozó probléma, hogy a Tv. alapján megszülető ítéletek hatálya (személyi hatálya) nem tisztázott.

A Tv. 6. alcímében foglalt szabályok szerint lefolytatott perben a 11.§ (2) és (3) bekezdése szerinti tartalommal megszülető ítéletek erga omnes (a pénzügyi intézmény felperessel az ítélettel érintett feltétel szerint szerződő valamennyi fogyasztóra kiterjedő) hatálya nincs kimondva, viszont az egyedileg megtárgyalt szerződési feltételre a Tv. és így a Tv. alapján születendő ítélet hatálya - a Tv. 1.§ (1) bekezdése és 4.§ (1) bekezdése rendelkezéseire tekintettel – nyilvánvalóan nem terjed ki. Annak megítélése azonban, hogy egy konkrét szerződés bármely feltétele (akár az általános szerződési feltételek valamely rendelkezése is) egyedileg megtárgyalásra került-e, csak a konkrét fogyasztóval kötött konkrét szerződés megkötésének körülményei alapján dönthető el, amely egyedi szerződéskötések körülményeinek vizsgálatára a bíróságoknak a Tv. alapján pénzügyi intézmények által a magyar állammal szemben indított perekben nyilvánvalóan nincsen lehetősége (nem állnak perben a fogyasztóként szerződő felek, az eljárás időkerete sem ad erre módot, stb.).

A közérdekű keresetek esetén a jogalkotó a régi Ptk. 2006. március 1-jétől hatályos 209/B. §-ának (1) bekezdésében az annak alapján hozandó ítéletek erga omnes hatályáról rendelkezett, amikor kimondta, hogy a bíróság a tisztességtelen kikötés érvénytelenségét a kikötés alkalmazójával szerződő valamennyi félre kiterjedő hatállyal megállapítja. A jelenleg hatályos Ptk. 6:105.§-a szintén rendelkezik a tisztességtelen általános szerződési feltétellel kapcsolatos közérdekű keresetről. A jogalkotás logikájából (és a Tv-hez fűzött miniszteri indokolásból is) az következne, hogy a Tv. alapján indítandó perekben születő ítélet is erga omnes hatályú, erre vonatkozó tételes jogi rendelkezést azonban a Tv. nem tartalmaz, a Pp. 229. §-a értelmében pedig az anyagi jogerő csak a peres felek közötti jogviszonyra terjed ki, mivel a hivatkozott rendelkezés szerint az ítélet jogereje kizárja, hogy ugyanabból a tényalapról származó ugyanazon jog iránt ugyanazok a felek – ideértve azok jogutódait is – egymás ellen új keresetet indíthassanak, vagy az ítéletben már elbírált jogot egymással szemben egyébként vitássá tehessék (anyagi jogerő). A Tv. alapján induló perekben pedig peres fél csupán a pert indító pénzügyi intézmény és a magyar állam (az a magyar állam, amely egyebekben az érintett jogviszonyoknak nem alanya).

A közérdekű keresetekkel való összehasonlítás eredményeként megállapítható, hogy míg a közérdekű keresettel indult perekben az ítélet rendelkező része meghatározza, hogy mely általános szerződési feltétel, illetve annak mely rendelkezése érvénytelen, addig a jelen Tv.-nyel megteremtett pertípusban az ítélet rendelkező része ilyen ítéleti rendelkezést nem tartalmazhat a Tv. 11.§ (2) bekezdésében foglaltakra tekintettel a keresetet elutasító ítélet esetén.

B - Tisztességes eljáráshoz való jog, ésszerű határidő, jogorvoslathoz való jog:

Az **Alaptörvény XXVIII. cikk (1) bekezdése** szerint mindenkinek joga van ahhoz, hogy az ellene emelt bármely vádat, vagy valamely perben a jogait és kötelezettségeit törvény által felállított, független és pártatlan bíróság tisztességes és nyilvános tárgyaláson, ésszerű határidőn belül bírálja el. A (7) bekezdése szerint pedig mindenkinek joga van ahhoz, hogy jogorvoslattal éljen az olyan bírósági, hatósági és más közigazgatási döntés ellen, amely a jogát vagy jogos érdekét sérti.

Az Alaptörvény XXVIII. cikkének (1) bekezdése a korábbi Alkotmány 57. § (1) bekezdésének rendelkezéseivel tartalmilag megegyezik, attól csupán két helyen tér el. Egyrészt, az Alaptörvény ezen szakasza nem tartalmazza a bíróság előtti egyenlőség elvét, másrészt a tisztességes tárgyalás szót használja az igazságos tárgyalás helyett. Ez az eltérés nem akadályozza annak, hogy az Alkotmánybíróság figyelembe vegye a tisztességes eljáráshoz való jog értelmezése során a korábbi gyakorlatát [21/2014. (VII. 15.) AB határozat [59] bekezdése].

A tisztességes eljáráshoz való jog lényege, hogy garantálja az anyagi igazság érvényre juttatásához szükséges és az esetek többségében arra alkalmas bírósági eljárást [9/1992. (I. 30.) AB]. Ennek keretében a tisztességes eljáráshoz való jog megköveteli a fegyverek egyenlőségét is, ami alapján a peres feleknek egyenlő esélye és alkalma kell, hogy legyen arra, hogy tény- és jogkérdésekben véleményt formálhassanak és állást foglalhassanak. [6/1998. (III. 11.) AB határozat], a polgári eljárásban nagyságrendileg azonos súlyú és hatású jogokat és lehetőségeket kell biztosítani az eljárás során [15/2002. (III.29.) AB határozat]. Ezért a tisztességes eljáráshoz való jog megköveteli, hogy a peres feleknek ésszerű lehetőségük legyen jogi álláspontjuk és az azokat alátámasztó bizonyítékok előadására. Ennek során az egyik fél nem hozható hátrányosabb helyzetbe a másiknál. Az érdemi bizonyítás lehetősége is ebben a körben értékelendő [19/2009. (II.25.) AB határozat].

A bíróság megítélése szerint a Tv. 6. alcímében a 7-15.§-okban szabályozott eljárás egészére vonatkozó valamennyi rendelkezése az indítvány általános indokolásában már kifejtettek szerint a jogalkotói beavatkozás alkotmányos feltételeinek hiányában alaptörvény-ellenes, arra az esetre azonban, amennyiben az Alkotmánybíróság ezen okból az alaptörvény-ellenességet nem látná fennállónak, a bíróság indítványozza a Tv. 7.§ (2) bekezdésének és (5) bekezdésének, valamint (7) bekezdés a), d), e), g), h) pontjának, 8.§ (1) bekezdés a) pontjának, (2) és (3) bekezdésének, 9.§ (3) bekezdésének, 10.§-a egészének, 11.§ (1), (2) és (3) bekezdésének, 12. § (2) bekezdésének, 13.§ (1), (3), (4)-(7) bekezdésének, 14.§ (1) bekezdésének, 15.§ (1) és (4) bekezdésének, (5) és (6) bekezdésének alaptörvény-ellenessége megállapítását.

A Tv. 7.§ (2) bekezdésben foglaltak szerint a perben alperes a Magyar Állam. Ezzel összefüggésben a bíróság figyelemmel a Tv. 7.§ (7) bekezdés a) pontjában rögzített azon előírásra, miszerint a perben nincs helye beavatkozásnak, rögzíti, hogy – bár a meghozandó ítéletek erga omnes hatálya a fent kifejtettek szerint a Tv.-ben nem került rögzítésre – a jogalkotó nyilvánvalóan ilyen hatályú ítéletek lehetőségét kívánta megteremteni. A meghozandó ítélet tehát olyan jogviszonyokra nézve lenne a

jogalkotó célja szerint irányadó, amely jogviszonyoknak a magyar állam nem alanya, ugyanakkor a magyar állam sem a régi, sem a jelenleg hatályos Ptk. szerint nem minősül közérdekű kereset indítására jogosult jogalany, így a jelen perbeli alperesi pozíciója is érthetetlen. A fogyasztókra nézve pedig külön sérelmes, hogy nekik – bár jogviszonyukra vonatkozó megállapítást tesz a bíróság a perben, nincs lehetőségük a perbe beavatkozni.

A Tv. 7.§ (5) bekezdése a Tv. rendelkezései alapján pénzügyi intézmény által indított polgári peres eljárásban irányadó speciális kézbesítési szabályokat rögzíti – melyek nyilvánvalóan a jogalkotó által soron kívül tárgyalandónak minősített perekre irányadó határidők tarthatósága érdekében – a polgári perekre irányadó Polgári perrendtartás szabályaitól eltérő, meglehetősen szigorú szabályokat rögzít, és ilyen tartalmú egyéb szabályozás hiányában a bírósági kézbesítővel történő kézbesítés részletes szabályait tartalmazza. Ezen kézbesítési szabályok általában is problémásak azért, mert túlságosan rövid határidőket tartalmaznak. Garanciális jellegű jog sérelmét jelenti az a részletszabály, melynek értelmében sikertelen kézbesítés esetén a kézbesítő nem köteles a címhelyen értesítőt otthagyni, így a címzettnek adott esetben a tudomására sem jut, hogy volt már sikertelen kézbesítési kísérlet, így amennyiben a legalább egy órával később megkísérelt kézbesítés bármely okból szintén eredménytelen, ennek tényéről sem feltétlenül értesül a címzett. A kézbesítési vélelem beálltáról sem értesül, a beállt kézbesítési vélelem pedig nem megdönthető, annak lehetőségét a Tv. kizárja. Ezáltal a jogorvoslathoz való jog sérelme is megvalósul.

A Tv. 7. § (7) bekezdés a), d), e), g) és h) pontjai értelmében a perben nincs helye beavatkozásnak, szünetelésnek, a Pp. 104/A. § (1) bekezdése alkalmazásának (vagyis a napokban meghatározott határidők a törvény kihirdetésekor és hatálybalépésekor már egyaránt tartó törvénykezési szünetben is folynak), nincs helye bírósági meghagyás kibocsátásának és hiánypótlásnak sem. A szünetelés és a bírósági meghagyás kibocsátása lehetőségének kizárása kizárólag az alperes részére kedvező, hiszen az alperesi mulasztás esetén alkalmazható szankciókról van szó, ugyanakkor a felperesi mulasztás esetére irányadó permegszüntetés lehetőségét biztosító Pp. rendelkezés alkalmazása nem került kizárásra. A hiánypótlás kizárása is a felperesi keresetbeadás esetleges problémáinak orvoslása lehetőségének kizárását jelenti. Mindez a tisztességes eljáráshoz való jog részjogosítványát jelentő fegyverek egyenlőségének sérelmét valósítja meg, tekintettel arra, hogy a fegyverek egyenlőségének jogát alapvetően garantáló Pp.-ben rögzített szabályokat egyoldalúan a felperes hátrányára bontja meg.

A Tv. 8.§ (1) bekezdésének a) pontja a (2) bekezdésben rögzítettek szerint a Tv. hatálybalépésétől számított egyszeri jogvesztő határidőt biztosít a Tv. alapján indítható perek megindítására, a (3) bekezdés pedig előírja a pénzügyi intézmények számára, hogy valamennyi igényüket egy keresetlevélben terjesszék a bíróság elé az ott írtaknak megfelelően.

A Tv. a perindításra rövid határidőt szab a Tv. hatálya alá tartozó szerződések mennyiségéhez és ahhoz viszonyítva, hogy itt egy alapvetően új típusú eljárásban,

jogvesztő határidőben kell a pénzügyi intézményeknek a pert megindítaniuk, valamint ahhoz képest, hogy ugyanezen 30 napos határidőben nem csupán a pert kell megindítaniuk, de egyéb más kötelezettségeik is vannak a Tv. értelmében. A bíróság megítélése szerint az egyszeri perindításra nyitva álló 30 napos határidőben reálisan nem elvárható, hogy a pénzügyi intézmény megfelelően fel tudjon készülni a peres eljárásra, megalapozott döntést tudjon hozni úgy, hogy a vonatkozó jogalkotási folyamat második fázisa még be sem fejeződött, az elszámolásra irányadó szabályok még nem ismertek, tehát a pénzügyi intézmények nem is tudhatják felmérni, hogy pontosan mit veszíthetnek azzal, ha nem indítják meg a pert. Ezért a hivatkozott rendelkezés sérti a tisztességes eljáráshoz való jogot és a fentebb már kifejtettek szerint a jogbiztonság elvét is még akkor is, ha az Alkotmánybíróság több határozatában foglalkozott a jogvesztő keresetindítási határidő és a tisztességes eljáráshoz való jog kapcsolatával és ennek során kifejtette, hogy jogvesztő keresetindítási határidő meghatározása önmagában nem alkotmányellenes, és a bírósághoz forduláshoz való jog nem korlátozhatatlan alapjog, így gyakorlásának módját és kereteit a törvényhozás megállapíthatja. Ha tehát mindezekre tekintettel a 30 napos jogvesztő határidő nem is valósítana meg a fenti érvelés ellenére alkotmányos jogsérelmet, az a bíróság megítélése szerint mégis alaptörvény-ellenessé teszi, illetve befolyásolja ennek megítélését, hogy a jogvesztő határidőben megtörtént perindítást követő egyszeri eljárásban a bíróságnak milyen – a már kifejtettek és még kifejtendők szerint sérelmes – szabályok szerint kell eljárnia.

A Tv. 9.§ (3) bekezdése szerint a bíróság a keresetet harminc napon belül bírálja el. A 10.§ (1) bekezdése szerint a tárgyalást úgy kell kitűzni, hogy a keresetlevélnek az alperes részére való kézbesítése a tárgyalás napját legalább három nappal megelőzze, a (2) bekezdés szerint pedig a tárgyalást legkésőbb a keresetlevélnek a bírósághoz érkezésétől számított nyolcadik napra kell kitűzni. Ezek a szabályok a per valamennyi résztvevője részére meglehetősen szűk határidőt biztosítanak a Tv. 8.§ (3) bekezdése előírására tekintettel prognosztizálhatóan és a jelen perben ténylegesen igazoltan is nagy terjedelmű peres iratok áttanulmányozására, figyelembe véve a Tv. 10.§ (3) és (4) bekezdésében írt azon speciális szabályt is, melyek értelmében a tárgyalás elhalasztására csak egy alkalommal, legfeljebb 7 napra kerülhet sor, és arra is csak akkor, ha az a felek által felajánlott – a Tv. rendelkezéseikhez képest – releváns és a tárgyaláson rendelkezésre álló vagy felajánlott bizonyítás lefolytatása érdekében szükséges. Önmagában tehát a jogszabály az iratok kellő feldolgozottságának hiányában a tárgyalás elhalasztására nem biztosít lehetőséget. Az esetleges nagy terjedelmű iratoknak a feldolgozhatósága hiányában a tisztességes eljáráshoz és az anyagi jogi értelemben vett igazság feltárásához fűződő jog is alapvetően sérül.

A Tv. 12-15. §-aiban a jogalkotó az első és másodfokú eljárásra, valamint a felülvizsgálati eljárásra vonatkozó jogorvoslati határidőket, a tárgyalás kitűzésére elhalasztására és a határozat írásba foglalására vonatkozó határidőket rögzíti, valamennyit a Pp. általános rendelkezéseitől eltérően, azt lényegesen lerövidítve. Mindez a fent már kifejtettekre tekintettel a tényállás felderítését és az anyagi igazság érvényre jutását gátolja. A rövid fellebbezési határidők pedig jelentősen gátolják az

iratok mennyisége alapján prognosztizálhatóan nagy terjedelmű ítélettel szemben a mindenre kiterjedő, hiánytalan fellebbezési kérelmek és ellenkérelmek előterjesztését, míg az írásba foglalási határidő lerövidítése a bíróság azon kötelezettségét, hogy valamennyi előterjesztett kereseti kérelemre, annak indokaira, valamint az ellenkérelemben előterjesztett érvelésre megalapozott indokolással szolgáltson, nagyban megnehezíti.

Összességében tehát a Tv. 4. § (1) bekezdése, 6. §-a, 8. § (1) bekezdés a) pontja, 8. § (3) bekezdése, 9. § (3) bekezdése, 10. § (4) bekezdése és 11. § (1) bekezdése nem biztosítják az **anyagi igazság érvényre jutásának** lehetőségét, és ez sérti a tisztességes eljáráshoz való jogot.

Sérti továbbá az Alaptörvény XXVIII. cikkének (7) bekezdésében biztosított jogorvoslati jogot a Tv.8. § (2) bekezdése, mely a jogvesztő perindítási határidő elmulasztása esetére az igazolási kérelem benyújtásának lehetőségét kizárja, valamint a Tv. 7.§-ának (5) bekezdése is, amely a kézbesítési vélelem megdöntése iránti kérelem előterjesztését zárja ki. Szintén a jogorvoslathoz való jog sérelmét jelenti a fellebbezés, illetve a felülvizsgálati kérelem benyújtására nyitva álló határidők Pp. általános szabályaiban rögzítettekhez képest történő lerövidítése. A Pp. szerinti 15 napos fellebbezési határidőhöz képest a Tv. 13.§ (1) bekezdése 8 napos fellebbezési határidőt, míg a Pp. által biztosított 60 napos felülvizsgálati kérelem benyújtására biztosított határidőhöz képest a Tv. 15.§ (1) bekezdése szintén 8 napos, a felülvizsgálati kérelem benyújtására nyitva álló határidőt biztosít.

Fentiekre tekintettel a bíróság a rendelkező részben foglaltak szerint határozott.

A végzés elleni fellebbezés lehetőségét a Pp. 155/B. §-ának (4) bekezdése zárja ki.

Budapest, 2014. szeptember 15.

A kiadmány hitelül:

